

időszakot: a megszálló hatalmak kultúrpolitikáját, illetve a Német Szövetségi Köztársaság kezdetben védekező jellegű kultúrpolitikáját. Az NDK külföldi kultúrpolitikáját a szovjet struktúrák jellemezték, ám ez kulturális értelemben nem hatotta át igazán a társadalmat. A keletnémet rezsim a külföldi kulturális munkával mindenekelőtt az ország nemzetközi jogi elismerését akarta segíteni. Az NDK ugyanekkor – különösképp az arab és afrikai országok részére biztosított fejlesztési segélyekkel – egy független, sikeres külföldi kultúrpolitikát is folytatott, amit hamarosan érzékelt az NSZK is, és ösztönző erőnek tekintette a saját hasonló tevékenységére nézve.

Míg az NDK a kultúra mozgósításával próbált identitásra és hatalomra szert tenni, a Német Szövetségi Köztársaság az 1960-as évek közepétől kezdve a kulturális partnerség politikájára helyezte a hangsúlyt. Ez belső társadalmi és nemzetközi változásokkal is összefüggött, és a külföldi kultúrpolitika egy új koncepciójának kialakulásához vezetett, ami elfordult a német kultúrhatalom gondolatától. A Német Szövetségi Köztársaságnak így sikerült ismét nemzetközileg is elismert és tisztelt partnerré válnia.

Trommler kötete pótolja a korábbi kutatás különböző hiányosságait. A könyv átfogó bemutatása a külföldi kultúrpolitikának és kulturális kapcsolatoknak, illetve más társadalmi szereplők kultúrpolitikai kezdeményezéseinek, a császári birodalomtól kezdve a két német állam idejéig. A szerző azzal is foglalkozik, hogy hogyan reagáltak más országok a német (kulturális, illetve kultúrpolitikai) kezdeményezésekre és hogyan ítélték meg Németországot.

(*H-Soz-u-Kult*)

John Cassidy

Elizabeth Warren nagy pillanata

Elizabeth Warren: A Fighting Chance (Metropolitan Books, 2014, 365 oldal) című könyvének bemutatása

Elizabeth Warrennek bőven van mesélni valója. A hatvannégy éves amerikai politikus sok éven át volt a Harvard jogi karának oktatója. A tudományos élet és a washingtoni politikai döntéshozatal világában egyaránt jól ismerik; különösképp a válság okaira és hatásaira vonatkozó kutatásai kapcsán, illetve amiatt a végül sikertelenül zárult kampány miatt, amit azért folytatott, hogy meggátolja annak a republikánusok által támogatott törvénymódosításnak az elfogadását, melynek célja az volt, hogy a nagybankok és más hitelezők javára írják át a csődtörvényt. Az amerikai nagyközönség azonban csak a 2008-as pénzügyi válság kitörése után ismerete meg Warren, amikor a Wall Street és politikai támogatói hangos és kíméletlen kritikusaként hívta fel magára a figyelmet.

Ma Warrené az a szenatóri szék, amit egykor Ted Kennedy töltött be. Ő talán a legismertebb vezetője az újjáéledő progresszív mozgalomnak, és támogatói közül többen is arra buzdították, hogy szálljon be a 2016-os elnökválasztási versenybe. Az elmúlt néhány hónapban többször kijelentette, hogy nincsenek ilyen tervei, ám ez nem vetett véget a jövőjével kapcsolatos találgatásoknak, mint ahogy nem fog véget vetni nekik az *A Fighting Chance (Egy csöppnyi esély)* című memoárkötet megjelenése sem (annál is inkább, mivel a könyv sokban hasonlít egy kampány-önéletrajzhoz).

A könyv egyesíti a Warren karrierjének felíveléséről szóló beszámolót a prózai személyes adatokkal és a hangzatos politikai nyilatkozatokkal. A kötet ezekkel a szavakkal kezdődik: „A nevem Elizabeth Warren. Feleség, anya és nagyanya vagyok.” És így folytatódik:

„Soha nem számítottam arra, hogy Washingtonba kerülök. A csudába is, sokáig még csak nem is akartam ott dolgozni. De itt vagyok, hogy harcoljak valamiért, amiről hiszem, hogy mindent megér: hogy minden gyereknek adjunk egy csöppnyi esélyt arra, hogy egy olyan jövőt építhessenek, ami tele van lehetőségekkel és felfedezéssel.”

Kétszázhetven oldallal később, a könyv epilógusában Warren visszatér a harcos témához (amitől az igazat megvallva soha nem is szakadt el): „Hiszek bennünk – írja. – Hiszek abban, hogy mit *tehetünk* együtt, hogy mit *fogunk* tenni együtt.

Csak egy csöppnyi esélyre van szükségünk.”

Vajon tényleg egy olyan ember szavai ezek, aki végleg kizárta annak a lehetőségét, hogy harcba szálljon az elnöki székért? Bár az *A Fighting Chance*-ből nem derül ki, hogy mi lesz Warren következő lépése, a könyv így is segít megválaszolni számos kérdést, amit politikai sikere hozott a felszínre. Kicsoda Elizabeth Warren? Mít képvisel? Vannak elfogadható megoldásai az ország problémáira?

Ákár indul a 2016-os elnökválasztásokon, akár nem, Elizabeth Warren mindenképp a washingtoni politikai élet jelentős alakja; olyasvalaki, akinek az érveit komolyan kell venni. Amikor azt mondja: „Napjainkban a világot úgy manipulálják, hogy azoknak kedvezzen, akiknek pénze és hatalma van,” számtalan amerikai véleményét tükrözi, akik közül sokan nem osztják Warren progresszív szemléletmódját, de osztják a Wall Street–Washington nexusról alkotott csípős véleményét.

A Demokrata Párt mérsékelt szárnyából időnként hallani olyan panaszokat, melyek szerint Warren egy populista demagóg, aki szándékosan leegyszerűsíti a dolgokat. De őszintén szólva ki kérdőjelezhetné meg az amerikai államigazgatásról szóló leírását? Egy közelmúltban készült jelentés szerint az amerikai kongresszusi képviselők több mint fele milliomos.⁵ A Szövetségi Választási Bizottság (Federal Election Commission) adatai szerint a 2012-es elnökválasztás idején több mint 7 milliárd dollárt költöttek el kampánycélokra. A *Citizens United (Egyesült Polgárok)* esetben hozott 2010-es döntés után 2014. április 2-án a Legfelsőbb Bíróság a kampány-hozzájárulásokra vonatkozó kevés még megmaradt korlátozást is eltörölte. A polgárjogi aktivista, Clara Luper szavait idézve: „A pénz nem beszél, a pénz ordít.”

Elizabeth Anne Herring 1949. június 22-én született Oklahoma Cityben; egy Oklahoma állam közepén található közepes méretű városban, ami ki van szolgáltatva a hosszú aszálynak és az alkalmanként kialakuló tornádóknak. Az apjának, Donaldnak, akinek a családja egy vegyesboltot működtetett, „volt egy nagy álma – írja Warren. – Repülőgépeket akart vezetni.” Miután befejezte az iskolát, saját

erejéből megtanult repülni egy kis repülőgéppel. A II. világháború alatt katonai oktatópilóta volt, és azt tervezte, hogy a háború után kereskedelmi pilótaként dolgozik majd egy légitársaságnál. Reményei végül nem váltak valóra. Leszerelése után többféle munkát is végzett: egy ideig egy autókereskedés vezetője volt, a Montgomery Wardnál pedig szőnyegeket és más dolgokat árult. Épp annyit keresett, hogy eltartsa a gyerekeit (szeretett „Betsy-jét” és három idősebb gyerekét) és Pauline-t, a feleségét. (Donald húszéves volt, amikor – szülei legnagyobb megdöbbenésére – megszökött a lánnyal, akinek ősei között a családi hagyomány szerint cseroki indiánok is voltak.) „Mint oly sok más család, valahogy mi is megéltünk,” írja ezekről az időkről Warren. Apja végül portásként kapott állandó munkát, és anyja is állást vállalt (telefonközpontos lett a Sears-nél), de a család pénzügyi helyzete így sem volt túl rózsás.

A helyi középiskola diákjaként Warren egész jó tanulmányi eredményeket ért el, de a vastag szemüvege és a családja szűkös anyagi körülményei miatt érzett szorongás miatt nem talált túl sok örömet ezekben az években. Sőt, ahogy könyvében írja: „Utáltam a középiskolát.” Legalább egy dolog azonban biztosan akadt, amit kedvelt, mégpedig azt, hogy az iskolai disputa-kör állandó tagja volt.

„Nem voltam szép és nem én voltam az iskola legjobb tanulója. Nem sportoltam, nem tudtam énekelni és nem játszottam hangszereken sem. De volt valami, amiben tehetséges voltam. Tudtam, hogy kell harcolni – nem az öklömmel, hanem a szavaimmal. Én voltam a vitacsapat kulcsembere.”

Valójában jóval több volt ennél. Kiemelkedő eredményeket ért el a vitaversenyeken, sőt az Oklahoma állam legjobb középiskolás vitázója címet is elnyerte. A vitázás révén ráadásul bejutott a washingtoni George Washington Egyetemre, azon kevés felsőoktatási intézmények egyikére, amelyek vita-ösztöndíjakat is kínáltak. Mint sok szerényebb anyagi lehetőségekkel rendelkező szülő, az ő szülei sem igazán ösztönözték arra, hogy ambiciózus legyen. Amikor felidézi anyja tanácsát, Warren azt írja:

„Reális célokot kellett kitűznöm magam elé. Egy főiskolai végzettséggel rendelkező nő ak-

5 Lásd: Eric Lipton: Half of Congress Members Are Millionaires, Report Says. *The New York Times*, 2014. január 10.

koriban nehezebben talált férjet [...]. Ha tényleg főiskolára akartam menni, akkor dönthettem volna úgy is, hogy otthon maradok, munkát keresek és levelező tagozaton járok valamelyik közeli főiskolára.”

Amikor Warren megkapta a George Washington Egyetem ösztöndíját, „anyám félig büszkén, félig aggódva fogadta a hírt. »Nos, a lányom rájött, hogyan tanulhat tandíjmentesen a főiskolán, szóval mit tehettem volna? – mesélte a barátainak. – De azt nem tudom, hogy valaha is férjhez megy-e.«”

1968-ban, amikor már két éve tanult a George Washington Egyetemen, Elizabeth hozzám Jim Warrenhez, aki egykor szintén tagja volt a középiskolai vitacsapatnak. Jim épp akkor végzett a főiskolán, és az IBM-nél kapott munkát. Elizabeth otthagya a George Washington, Texasba költözött a férjével és felvette Jim vezetéknevét. Végül a Houstoni Egyetemen szerezte meg a BA-fokozatát. Amikor Jim átkerült New Jersey-be, a család is odaköltözött. Elizabeth rövid ideig logopédusként dolgozott egy állami iskolában, majd megszületett Amelia nevű lánya. Ettől kezdve Warren háztartásbeli lett – legalábbis megpróbált az lenni –, ám nemsokára elege lett a tétlenségből. „Én megpróbáltam. Tényleg megpróbáltam – írja. – Jó feleség és jó anya akartam lenni, de valami többet szerettem volna csinálni. Mélységesen szégyelltem, hogy nem akarok egész nap otthon ülni a mosolygós, imádni való kislánnyommal.”

Férje kénytelen-kelletlen jóváhagyásával Warren beiratkozott a Rutgers Egyetem jogi karára, ahol jó eredményeket ért el. 1978-ban munkát kapott a Houstoni Egyetemen, ahol jogot és jogi szövegírást tanított. Ekkorra már megszületett a második gyermeke is: a fia, Alex. Amikor felhívta a szüleit, hogy beszéljen nekik az új munkahelyéről, vegyes reakciókat kapott:

„Anyám emlékeztetett arra, hogy ez milyen nehéz lesz – két kisgyerek nevelése, a háztartás vezetése és egy férj kiszolgálása... Nem veszélyeztethetem azt, amim van azzal, hogy túl sokat vállalok. Az apámtól viszont nem kaptam ilyesféle tanácsokat; ő csak annyit mondott: »Ez az én Betsy! «”

Úgy tűnt, hogy a jogi egyetemen oktatásban Warren megtalálta a maga hivatását. Az 1980-as években néhány kollégájával együtt írt egy emlé-

kezetes tanulmányt a csődbe jutott magánszemélyekről. A csőd eljárás alá vont adósok legtöbbször olyan átlagos középosztálybeli család volt, akik általában azért nem tudták fizetni a jelzálogot és a folyószámlahitel részleteit, mert valamilyen komoly csapás (például egy súlyosabb betegség vagy a munkahely elvesztése) érte őket. 1987-ben Warren átkerült a Pennsylvania Egyetem jogi karára, majd 1995-ben a Harvardon kapott állást. Időközben elvált Jim Warrentól és másodszor is férjhez ment. Második férje Bruce Mann lett, a tehetséges jogtörténész, aki – amikor Warren megkezdte az ingázást Washingtonba és vissza, hogy megakadályozza a bankok által kívánt változtatásokat a csődtörvényen –, csöndesen beletörődött, hogy sokszor marad egyedül otthon a kutyával...

Nehéz ellenállni a kísértéseknek, hogy összehasonlítsuk Elizabeth Warren és Hillary Clinton karrierjét. Első ránézésre a két nő között több hasonlóság is van. Mindketten az Ivy League (Borostyán Liga, nyolc magas színvonaláról híres amerikai magánegyetem szövetsége) nagyon intelligens jogászai, akik republikánus környezetből jöttek – Warren apja Eisenhower rajongója volt –, de liberális politikusként tevékenykedtek és befolyásos érdekcsoportokkal szálltak szembe. (Hillary Clinton esetében ezek az érdekcsoportok az egészségbiztosító társaságok voltak.) De a hasonlóság ezzel véget is ér.

Hillary Clinton apja sikeres üzletember volt, így ő gyakorlatilag már gyermekkorától kezdve az amerikai elit tagjának számított. A középiskolában bejutott a National Merit ösztöndíjprogram döntőjébe. Előbb a Wellesley College-ba járt, majd beiratkozott a Yale jogi karára, ahol megismerkedett Bill Clintonnal. 1974-ben, azaz huszonhat évesen már Washingtonban találjuk: a képviselőház Bírói Bizottságánál dolgozott, ami a Watergate-ügyet vizsgálta. Talán az volt az egyetlen kellemetlenség, amit kénytelen volt elviselni, hogy a fővárosból Billel együtt az Arkansas állambeli Little Rockba kellett költözniük. A „csapást” azonban elviselhetőbbé tette, hogy állást kapott a Rose Ügyvédi Irodánál, az állam legrégebbi és legjobb kapcsolatokkal rendelkező ügyvédi irodájánál, amelynek ügyfelei között ott volt a Tyson Foods, a Walmart és a Stephens Inc. nevű nagy befektetési bank is.

Nincs okunk kételkedni Clinton esetetek iránti elköteleződésében. Joghallgatóként gyermekbántalmazási eseteket vállalt el, és önkéntes alapon ingyenes jogsegélyt nyújtott a szegények számára. Amikor a Yale-en tanult, a migráns munkások problémáit kutatta a lakhatás és az egészségügyi ellátás területén. A szemszöge azonban elkerülhetetlenül az aggódo megfigyelő, a kívülálló szemszöge maradt.

Elizabeth Warrennek viszont sokkal több személyes tapasztalata van arról, hogy hogyan néz ki Amerika az alsó és középosztály tagjainak szemszögéből. Gyerekként látta, hogy a család kombiját visszaveszi a bank, mert nem tudták fizetni a kocsi felvett hitel törlesztőrészeit. Huszonhat évesen, amikor terhes volt a második gyermekével, lediplomázott a Rutgers Egyetemen, de nem tudott azonnal elhelyezkedni. „Hamarosan két gyerekem lesz, és nem lesz állásom – írja. – Azt hittem, hogy a munka világa most már örökké zárva marad előttem.” Warren majdnem negyvenéves volt, amikor bekerült az Ivy League-ra, és már közel járt a hatodik X-hez, amikor a TARP (Troubled Asset Relief Program) nevű bankmentő csomag kongresszus által kijelölt felügyelőjeként teljes munkaidős állást kapott Washingtonban.

Politikusként és aktivistaként Warren nagy erősege, hogy könyvében végig megtartja a kívülálló szemszögét, és átéri mások erkölcsi felháborodását. Véleménye szerint legalább két olyan csoport van, akik arra szövetkeztek, hogy megfosszák a hétköznapi amerikaiakat a tisztességes és jobb megélhetéstől, amire a kemény munka feljogosítja őket. Az első csoport a nagybankok és egyes pénzügyi érdekcsoportok, amelyek a szerény eszközökkel rendelkező embereket hitelkártya-tartozásokkal terhelik, és ráveszik őket arra, hogy olyan kockázatos jelzáloghiteleket vegyenek fel, amiket reményük sincs visszafizetni.

Warren elmondja az ingatlanpiaci válság néhány áldozatának történetét. Az ilyen áldozatok közé tartozik „Flora”, egy harcias déli nyugdíjas, akit rávettek arra, hogy vegyen fel egy alacsony kamatozású jelzáloghitelt. Csakhogy a kamatok később az egekbe szöktek, a törleszteni nem tudó asszonynak pedig nem volt más választása, mint hogy csődöt jelentsen és (mivel a házat elvesztette) beköltözzön a kocsiába. „Mr. Estrella”, a

Tengerészgyalogság veteránja lányai Las Vegas-i iskolájának közelében vásárolt házat, de elmaradt a törlesztőrészeket fizetésével, és végig kellett néznie, hogy az otthonát – két héttel azután, hogy egy hivatalos végzéssel arra kötelezték, hogy költözzön ki a házból – elárverezik.

Warren nézete szerint a második csoport maga a washingtoni politikai osztály, amely elkényeztette a bankokat, ösztönözte a felelőtlen hitelezést és végül (nagyon nagylelkű feltételek mellett) kiségitte a megszorult pénzintézeteket, méghozzá anélkül, hogy bármiféle valódi erőfeszítést tett volna annak érdekében, hogy a felső vezetőket elszámoltassák.

„Nem tudom biztosan, hogy bárki is részt vett-e a nagybankoknál a kártékony tevékenységben a pénzügyi összeomlást megelőző hónapokban és években. És ez a lényeg: nem hiszem, hogy ezt bárki is biztosan tudja. Hol maradtak a teljes körű nyilvános vizsgálatok? Hol voltak a könyvvizsgálók seregei, hol maradt a bankok számítógépeiben levő merevlemezek lefoglalása és a pénzügyi kimutatások átvizsgálása? [...] A kormány pénzt ad a bankoknak, de nem fordít jelentősebb erőforrásokat annak kiderítésére, hogy a bankok mérlegén tatóngó lyukakat legalább részben illegális tevékenység okozta-e. Így aztán, miközben a nagy hatalmú vezérigazgatók milliárdokat kapnak bónuszok formájában, Flora kénytelen a kocsiába költözni.”

Egy 2007-es cikkben Warren egy új szövetségi ügynökség létrehozására szólított fel, amelynek feladatául azt szánta, hogy megvédje a lakosságot a pénzügyi érdekcsoportoktól. A bankszektor és szövetségesei természetesen nem fogadták kitörő örömmel a javaslatot, de kezdetben sok demokrata sem foglalkozott a pénzügyi reform kérdésével. Tim Geithner (a pénzügyminiszter), Barney Frank (a képviselőház pénzügyi szolgáltatásokkal foglalkozó bizottságának (House Financial Services Committee) elnöke) és Chris Dodd (a szenátus banki bizottságának (Senate Banking Committee) elnöke) számára az elsődleges feladat az volt, hogy megjavítsák a bankrendszert és erősítsék a meglévő szabályozást annak érdekében, hogy megakadályozzák egy újabb válság kitörését. A fogyasztóvédelem kérdése várhatóan. Warren nem értett egyet ezzel a hozzáállással, mint ahogy nem

értett vele egyet Obama elnök sem. De még az elnök támogatásával is óriási feladat volt, hogy kiharcolják a kongresszusi jóváhagyást a Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Hivatal (Consumer Financial Protection Bureau, CFPB) létrehozásához.

Tekintettel a jelentős kampány-hozzájárulásokra, amikkel a bankok egyes jelölteket támogathatnak, sok választott tisztségviselő majdnem annyira a bankok lekötelezettje, mint egy lejárt hitelkártya-tartozással rendelkező ügyfél. Warren felidéz egy 2010 végén Spencer Bachus alabamai képviselővel folytatott beszélgetést. Bachus akkoriban a rangidős republikánus volt a képviselőház pénzügyi szolgáltatásokkal foglalkozó bizottságában, és tudták róla, hogy közel áll a bankokhoz. Amikor Warren találkozott vele, kifejezte együttérzését a másodlagos jelzálogpiaci válság áldozatai iránt:

„Megindítóan beszélt azokról az emberekről, akiket becsaptak. Tényleg úgy tűnt, hogy átérzi a fájdalmukat. A mondanivalóját azzal fejezte be, hogy ha bátrabb lenne, a körmére nézne azoknak, akik ezt művelték a családokkal. Másként fogalmazva arról volt szó, hogy ha kiállna a megkárosított családok mellett, akkor könnyen előfordulhat, hogy a kongresszusban háttérbe szorítja a saját pártja vezetése. Megdöbbenett a halvány, feszes mosolya és az, ahogy a *bátrabb* szót használta. A megbeszélés végén Bachus képviselő kikísért az irodájából, majd megérintette a karomat és közelebb hajolt hozzám. »Vizsgálódnai fogok a fogyasztóvédelmi felügyelőség ügyében, de remélem megérti hogy ez nem személyes ügy«, mondta csendes, szelíd hangon [...]. Azt gondoltam, hogy az ő számára talán nem, de számomra *igenis* személyes ügy.”

Warren és sok más progresszív számára azonban nem a Republikánus Párt a haladás útjában álló egyetlen akadály. A másik probléma a Demokrata Párt óvatos, üzletpárti szárnya, amelyet az Obama-adminisztrációban olyan emberek képviseltek, mint Geithner és Lawrence Summers (a Fehér Ház Nemzeti Gazdasági Tanácsának vezetője). 2009 márciusában Warren nyilvánosan kritizálta Geithnert, mert nem reagált megfelelően a jelzáloghitel-válságra. Néhány héttel később Summers meghívta vacsorázni a Fehér Ház közelében levő Bombay Club nevű indiai étterembe.

Az este hosszú volt. Warren és Summers töviről-hegyire megtárgyalt mindent, a jelzálogpiaci válságtól kezdve a bankok feltőkésítésén át a Wall Street 1990-es évekbeli deregulációjáig, aminek Summers is részese volt. „Nem értettünk egyet mindenben, de teljes mértékben hittem Larrynek,” írja Warren.

„Késő este Larry hátradőlt a székében, és adott nekem egy jó tanácsot [...] Így fogalmazott: van egy választásom. Eldönthetem, hogy bennfentes vagy kívülálló leszek. A kívülállók azt mondhatnák, amit akarnak, de a bennfentesek nem hallgatnak rájuk. A bennfenteseknek viszont esélyük van arra, hogy keresztülvigyék az ötleteiket. Az emberek – a nagy hatalmú emberek – hallgatnak arra, amit mondanak. De a bennfentesek betartanak egy megtörhetetlen szabályt: *nem kritizálnak más bennfenteseket.*

Nos, figyelmeztettek.”

Warren nem igazán fogadta meg Summers tanácsát, de nem is hagyta teljesen figyelmen kívül. Továbbra is bírálta a pénzügyminisztérium jelzálogprogramját, ami egyértelműen nem volt alkalmas a célra. Végül azonban beleegyezett, hogy Geithner alatt dolgozzon a Pénzügyi Szervezetek Felügyeleténél, amelynek ideiglenes vezetőjeként szolgált 2010 szeptemberétől 2011 júliusáig.

Azok az újságírók, akik a *Fighting Chance*-től több támadást várnak Geithner ellen, csalódottak lesznek. „Úgy éreztem, mintha egyikünk egy havas hegycsúcson állna, miközben a másik a Halál völgyében vánszorogna – írja Warren. – Ennyire különböző volt a világnézetünk és ennyire különbözőek a problémák, amiket láttuk.” „Tudtam, hogy nem Tim választott erre a szerepre. Tudtam, hogy az elnök tolt engem az orra elé – emlékszik vissza Warren. – És kezdtem megérteni, hogy ha akarna, akkor talán ki tudna készíteni gondosan elhelyezett csapdákkal és kiszivárogtatásokkal. De amikor a szavát adta nekem, én hittem neki.”

Nagyrészt a bankokkal szembeni perzselő kritikája miatt Warren kilátásai nem voltak túl jók arra, hogy a szenátus jóváhagyja kinevezését a CFPB állandó vezetőjévé. 2011-ben Obama elnök végül Richard Cordray-t, Ohio korábbi legfőbb ügyészt jelölte Warren felváltására. Warren visszatért Massachusetts-be, és nem sokkal később beszállt a 2012-es versenybe a Ted Kennedy halálával 2009-

ben megüresedett szenátusi székért, amit addig a republikánus Scott Brown töltött be.

Warren több mint hatvan oldalt szentel a komoly megpróbáltatásnak bizonyult választási kampányának, amelynek során kénytelen volt megvédeni magát Brown vádjaival szemben. Ellenfele azzal vádolta, hogy túlhangsúlyozta indián származását annak érdekében, hogy munkát kapjon a Harvardon. (Az egyetem nyilatkozata szerint a kiválasztó bizottság döntésében nem játszott szerepet Warren etnikai hovatartozása.) Végül a helyi demokrata politikusok és több ezer önkéntes támogatásával, valamint több mint 40 millió dollárnyi kampány-hozzájárulással (melynek legnagyobb része kis összegű adományokból gyűlt össze) könnyedén legyőzte az ellenfelét.

Mai szemmel nézve talán az Andoverben tartott beszédéről készült, YouTube-on is megtekinthető videofelvétel miatt emlékezünk leginkább Warren 2012-es kampányára. Arra a kérdésre, hogy a kormány hogyan küzdhetne a költségvetési hiány ellen, Warren azt mondta, hogy meg kell szüntetni a vállalati kiskapukat, és arra kell kérni a gazdagokat, hogy fizessenek egy kicsit többet. És így folytatta:

„Nincs senki ebben az országban, aki kizárólag a saját erejéből gazdagodott volna meg. Senki. Ön felépített egy gyárat? Gratulálok. De hogy világosan lássunk: olyan utakon szállította az áruát a piacra, amiért mi, a többiek fizettünk. Olyan munkásokat alkalmazott, akiknek a képzését mi, a többiek fizettük. Biztonságban volt a gyárban, mert a rendőrséget és a tűzoltóságot mi, a többiek fizettük. Nem kellett amiatt aggódnia, hogy jönnek a fosztogató bandák és mindent ellopnak a gyárából [...]. Felépítette a gyárat, és a vállalkozása fantasztikusan sikeresnek bizonyult? Hála Istennek. Tartson meg egy jó nagy darabot belőle. De a mögötte levő társadalmi konszenzus azt követeli, hogy juttasson belőle egy részt az első útjába kerülő gyerekeknek is.”

A hevesen gesztikuláló és „fosztogató bandákat” emlegető Warren látva aligha meglepő, hogy Rush Limbaugh és más konzervatívok lecsaptak a felvételre, amelyben bizonyítékot találtak arra nézve, hogy Warren valamiféle veszélyes radikális. De ahogy arra az *A Fighting Chance*-ben rámutat, az alap gondolata helyes volt:

„A rendőrség, az iskolák, az utak, a tűzoltók és az összes többi nélkül hol lennének a nagy cégek és a »self-made« milliárdosok? Ahhoz, hogy a kapitalizmus működjön, mindannyiunknak szükségünk van egymásra.”

Ha Warrennek van egy nagy ötlete, akkor ez az: a társadalom, mint egymásra utalt emberekből álló szerves egész koncepciója. Igaz, ez nem a legeredetibb ötlet. A 19. század végén, illetve a 20. század elején két új politikai hitvallás is erre épült: Amerikában a progresszívizmus, Nagy-Britanniában pedig a neoliberalizmus. A II. világháború után ugyanezre a koncepcióra alapult az európai szociáldemokrácia.

Maga Obama elnök is felidézte a progresszív örökséget, amikor 2011 decemberében a Kansas állambeli Osawatomie-ban tartott beszédében dicsérte Theodore Rooseveltet, illetve amikor hét hónappal később, a Virginia állambeli Roanoke-ban tartott kampányrendezvényen a következőket mondta:

„Ha sikeres voltál, valakitől menet közben kaptál egy kis segítséget. Volt egy nagy tanító valahol az életedben. Valaki segített létrehozni ezt a mi hihetetlen amerikai rendszerünket, ami lehetővé tette, hogy boldogulj. Valaki utakat és hidakat építtetett. Ha van egy üzleted, azt tulajdonképp nem te hoztad létre. Valaki más tette lehetővé, hogy megtörténjen.”

Csalódást okoz, hogy Warren a könyvében nem igazán bontja ki ezt az elképzelést, és nem fejt ki annak a politikára vonatkozó következményeit. Az elbeszélés sodrában csak ritkán áll meg és tart szünetet, hogy távolabbról szemlélve ítélje meg az összképet. Amikor pedig mégis megteszi, az inkább hangzik egy újabb kampánybeszédnek, mint árnyalt helyzetelemzésnek.

Bill Clinton szinte pontosan ugyanezt a nyelvezetet használta, és így tett a közelebbi múltban Obama elnök is. Bár sok haladó gondolkodásúnak csalódást okoztak, mindketten sokat tettek a dolgozó szegényekért és a középosztályért, még ha kissé burkolt formában is. A munkajövedelem utáni adókedvezmény ismételt bővítésének és a betegvédelmi és megfizethető betegellátási törvény elfogadásának köszönhetően immár több millió amerikai munkavállaló juthat tekintélyes összegű támogatásokhoz és válik jogosulttá ingye-

nes egészségügyi ellátásra. Ez pedig nagy változás a huszonöt évvel ezelőtti állapotokhoz képest.

Hogyan lehet további előrelépést elérni? Szükséges, de nem elégséges a pénzügyi ágazat méretének csökkentése. Hiába emelne vádat az igazságügy-minisztérium egy tucat Wall Street-i felsővezető ellen a másodlagos jelzálogpiac összeomlásában játszott szerepük miatt, és hiába jelentenék be, hogy feldarabolják azokat a bankokat – köztük a Citigroupot, a Goldman Sachs-et és a JPMorgan Chase-t –, amelyeket túlságosan nagyknak tartottak ahhoz, hogy hagyják őket csődbe menni, ezek az intézkedések nem növelnék a családok átlagos jövedelmét, ami már évtizedek óta stagnál. Nem védenék meg a közszférában dolgozók nyugdíjuttatásait, amelyek a Bostonhoz, New Yorkhoz vagy akár Oklahoma Cityhez (Warren szülővárosához) hasonló városokban egyre növekvő részét emésztik fel a költségvetésnek. Nem oldanak meg azt a problémát, hogy mennyi különadót lehet kiróni a gazdagokra és a vállalatokra anélkül, hogy közben komoly problémákat okozna a tőkekivitel és az adócsalás. Nem adnának választ arra a kérdésre sem, hogy

hogyan védjük az amerikai fogyasztókat nemcsak a bankoktól, hanem a monopóliumoktól és a feltörekvő oligopóliumoktól is a gazdaság más részein, mint pl. a szórakoztatóipar, a légitársaságok vagy az online kommunikáció.

Warren úgy döntött, hogy ez a könyv nem a megfelelő terep ahhoz, hogy ilyen ügyekbe belemélyedjen, és talán igaza is volt. Az üzenete a gyökereinél inkább etikai semmint gazdasági természetű. Az *A Fighting Chance* nem válasz fel átfogó politikai platformot, de megerősít valamit, amit Ted Kennedy felismert 1998-ban, amikor Warren eljött az irodájába, és megpróbálta (sikerrel) rávenni, hogy ellemezze a csődtörvény reformját. Elizabeth Warren fékezhetetlenül harcol az esélytelenebbekért, és nem fogad el nemleges választ.

Ezek kiváló tulajdonságok minden haladó politikus számára. Teddy Roosevelttől Warrenhez hasonlóan feketén-fehéren beszélt, és megragadta a pillanatot. Ma, egy évszázaddal később, ez lehetne Elizabeth Warren nagy pillanata. De vajon megragadja-e ezt a pillanatot?

(The New York Review of Books)

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Botos Katalin professor emerita, Szegedi Tudományegyetem és PPKE

dr. Eisen, George professzor, rektorhelyettes – Nemzetközi kapcsolatok és tanulmányok (Center for International Education) Nazareth College, Rochester, New York

Faragó Péter közvélemény-kutató, Budapest

dr. Frigyesi Veronika, a közgazdaságtudomány kandidátusa, Budapest

Gereben Ágnes történész, Budapest

Kapronczay Károly történész, Budapest

Menyhay Imre professor emeritus, Sopron

dr. Simon Tamás professor emeritus, Budapest

Stark Tamás tudományos főmunkatárs, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

Talabos Dávidné dr. Lukács Nikolett Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, óraadó, Debrecen